

Zprávy.

K sedmdesátinám Dr. Emila Hácha

(12. VII. 1942).

I kdyby Dr. Emil Hácha nebyl státním presidentem, zaujímal by v kulturních dějinách našeho národa nad jiné vynikající místo jako spisovatel v oboru vědy práva správního. Máme-li jeho význam na tomto vědeckém poli stručně a výstižně charakterisovati, nelze to učiniti vhodněji, nežli opakováním toho, co on sám napsal k šedesátinám svého dlouholetého nerozlučného vědeckého a osobního druha Jiřího Hoetzela (v Právniku 1934, str. 487); i on byl od počátku věren zásadě, že theoretickými schematy nelze znásilňovati život a dával proto přednost největší konstrukční opatrnosti s výsledky málo nápadnými, před konstrukční duchaplností s výsledky nespolehlivými.

Bylo opravdu štěstím pro naši vědu i praksi veřejného práva, že se před čtyřiceti lety u bývalého zemského výboru království Českého sešli Hácha a Hoetzel a mnohaletým denním stykem v ušlechtilé spolupráci — tak vzácné mezi vědci náchylnými k nedůtklivému autoritářství a často malicherné žárlivosti — uskutečňovali u nás typ praktika vědecky založeného a literárně pracujícího, jaký jinde, zejména v Německu a ve Francii, býval již dávno a jest dosud právě v oboru práva správního zjevem poměrně častým a uznaným.

Z jejich spolupráce a za jejich vedení vznikly zejména také cenné publikace širšího kruhu přispěvatelů; zejména je to z let 1909—1919 deset ročníků měsíčníku »Správní Obzor« (red. Hoetzel), který rázem postavil se čestně po bok tehdejších odborným časopisům rakouským i zahraničním; dále sem patří sborník »Krajská zastupitelstva« (vydaný r. 1911 Klubem konceptního úřednictva býv. zem. výboru), jehož redaktorem a hlavním spolupracovníkem byl Hácha a který obsahuje pečlivé, podrobně věcně odůvodněné úvahy o tom, které agendy by se hodily pro kraje (župy) a které svou povahou vyžadují soustředění ve větším celku zemském — publikace ku podivu málo známá, ale i dnes ještě cenná. (Nevím, že by se jí byl kdo dovolával při jednání o správní reformě z roku 1927). Po válce pak vyvrcholila tato dioskurská součinnost Háchova a Hoetzelova v monumentálním Slovníku veřejného práva, vycházejícím od r. 1927 a dosud bohužel neukončeném — díle to, které je výmluvným dokumentem o vědecké výši našeho národa v oboru práva ústavního, správního, finančního i mezinárodního.

Hoetzel se brzy věnoval především učitelské činnosti, kdežto Hácha zůstal hlavním povoláním připoután k praxi, přešel r. 1916 k býv. rakouskému správnímu soudu ve Wíenu a stav se potom r. 1919 druhým a 1925 po smrti Pantůčkové prvním presidentem býv. československého nejvyššího správního soudu, v jehož čele zůstal až do své volby za státního presidenta v listopadu 1938.

Z jeho literárních prací zasluhují zvláštní zmínky monografie o stavebním konsensu (ve Správním Obzoru 1909); studie o dohledu na hospodářství obcí a okresů (ve sborníku vydaném Svazem českých okresů r. 1915) a později řada článků ve Slovníku veřejného práva, zejména podrobný, hluboký a kritický článek: Nejvyšší správní soud (v II. svazku) a doplňující jej heslo: Správní soudnictví (tamže svazek IV.). První z těchto článků je vlastně jakousi životní zповědi Háchovou, osvědčující veřejně, jak on pojímá poslání nejvyššího tribunálu administrativního, kterému stál v čele, druhý pak je neméně mistrovským přehledem správního soudnictví v cizině.

Stačí přečísti úvodní stať tohoto druhého článku a srovnati na jedné straně Háchovy trefné charakteristiky hlavních typů skutečně fungujících správních soudů v cizině a jeho přehled definicí vedoucích cizích theoretiků — ze kterých celkem nepochybně pro praxi i theorii vyplývá, že je naprosto nemožno shrnouti to vše pod jedinou formuli — s osobivým pokusem prof. Merkla, v té věci nejvyšší autority t. zv. čisté vědy právní, na druhé straně: i neznalec uvidí na první pohled, že Merkl prostě vzal tehdejší rakouský vzor, který mu byl nejbližší a který se naprosto nehodí na př. na Anglii, narazil jej na kopyto Kelsenovy theorie a tak vytvořil ukvapenou generalisaci, jež nemůže nijak činiti nároku na všeobecnou platnost — leda znásilňováním skutečného právního života, ostatně tak častým v knihách a článcích stoupenců jmenované theorie.

Kdo se podrobněji a opravdověji obíral kteroukoli vědou — nejen právní — potvrdí, že v stručném článku skutečného vědce velmi často nalezneme se epochální postřeh, jaký marně hledáme v tlusté knize jiného (podle jeho vlastního mínění a podle hlučného často doprovodu jeho stoupenců) — také — učence; u nás je na př. všeobecně známo, že geniální náš Purkyně řadu svých význačných objevů publikoval v drobných statích nebo je ani sám neuveřejnil a přenechal to svým žákům.

Hácha je z vědců prvního typu: jeho stati lze studovati opět a opět a vždy v nich nalezneme v podrobnostech nějaký nový »aspekt« — podobně jako když čteme nějaké klasické dílo krásné literatury nebo posloucháme opery Smetanovy. I mezi jeho »obiter dicta« (vedlejšími výklady) vylovíme zhusta cenné perly. V tom směru na př. jeho velký článek o nejvyšším správním soudě (ve Slovníku veřejného práva) je přímo napěchován poukazy na nejrozmanitější otázky nejen formálního ale i hmotného práva správního, též i práva soukromého, procesního atd.

Jeho jasný a půvabný sloh a zlatá střední cesta mezi přílišnou zhuštěností (často pochopitelnou jen tomu, kdo autora dobře zná) a obšírností

(myšlenou v první řadě pro začátečníky), jej přímo předurčují pro studium každému, kdo chce spolehlivě a bez neúměrné námahy vniknouti do ovzduší opravdové vědy práva správního v celku i v podrobnostech.

Zdůraznil bych tu dále jeho péči též o nejmenší detail. Píše-li hlava nejvyššího správního soudu a zároveň akademický učitel o tomto tribunálu článek do právnické encyklopedie, podává se ovšem samo sebou, že probere do podrobností náležitosti stížnosti, která jest osou celého řízení před tímto soudem — ale Hácha probírá do podrobností i četné jiné otázky hmotné a formální, jež tu od počátku do konce řízení a po případech i po jeho skončení hrají větší nebo menší úlohu a často jsou hotovými kuriositami, na př. t. zv. pokoutní odvodní spis (l. c. str. 874), uspokojení stěžovatelovo (str. 877), odvolání napadeného rozhodnutí (str. 878). Jinak leckterý i vynikající a svědomitý vědec pokládá často pod svou důstojnost obírat se podrobnostmi.

Nelze nevytknouti dále — což s péčí o podrobnosti více méně souvisí — Háchovu také ne vždy u každého spisovatele obvyklou snahu o konečnou jednotnou redakci větších prací, jejich zharmonisování věcné i formální jednotlivých jejich složek. I v tom jeví se individualita založená nejen vědecky ale i umělecky.

Konečně bych podtrhnul u Háchy jeho hlubokou úctu k tradici. Nejvyšší správní soud je přece instituce celkem nová — uvedená v bývalém Rakousku v život teprve roku 1876 a u nás r. 1918 recipovaná jen se změnami docela podružnými — a přece Hácha neopomene vyložití a doložití, že má tisícileté kořeny (l. c. str. 842), a v čem souvisí s celým politicko-právním ovzduším doby (str. 845).

My Češi, kteří jsme teprve před stoletím (ještě za života dědů naší starší generace — tedy ne tak příliš dávno) prodělali zázračné znovuzrození a od té doby velký pokrok (i ve vědě právní), jsme více méně všichni nakloněni k hluboké úctě (tu a tam i k přeceňování) vůči minulosti — ale u Háchy je to zvláště patrné (ve srovnání s jinými pěstiteli pozitivního platného práva). Snad je v tom i vliv jeho dlouholetého působení v ovzduší starého ctihodného zemského výboru království Českého a pravděpodobně i jeho podrobných studií anglického práva.

Je to vlastnost dnes — za světodějného přelomu věků — nad jiné cenná. Vidíme na př. na současné literatuře německého práva veřejného, jak tu jde vlastně o závodění dvou ideových proudů. Kdo měl příležitost obírat se podrobněji na př. studiem říšsko-německého práva státních úředníků, seznal, jak vedoucí theoretikové — Huber (*Verfassungsrecht des Großdeutschen Reiches* 1939) a Köttgen (v *Jahrbuch des öffentlichen Rechts* XXV, 1938) — se tu poddávají střídavě snaze vyličiti změny posledních deseti let (nejen na onom speciálním poli, ale i v jiných otázkách práva ústavního a správního) na jedné straně jako úplný převrat, odklon od minulosti, ale na druhé straně zase jako návrat k slavným tradicím starého proussenského úřednictva, zejména Friedricha Velikého (Köttgen l. c. str. 21 a jinde).

Není ostatně v tom zápolení dvou základních proudů nic jiného nežli co dávno již vytknul známý postřeh Goethův, že člověk chce zůstatí tím, čím je, a zároveň se měnití, t. j. přizpůsobovati se novým poměrům a potřebám. To platí stejně o jednotlivcích jako o národech a jiných společenských útvarech — leda že v jednotlivých případech a v různých dobách vývoje jednotlivce i národa bývá podíl obou těchto základních a v podstatě protichůdných složek nestejný a též jejich vzájemný vliv se mění. Celkově posuzováno je konservativní složka (snaha zůstatí čím jsme) u srovnání s dynamickou složkou vývoje nesporně významnější: je tuším patrnó na první pohled, že snaha měnití se t. j. přizpůsobovati se novým poměrům se může trvale, řekněme na staletí a tisíciletí, uplatnití také jenom, opírá-li se o staleté a tisícileté kořeny tkvící v samé podstatě národního bytí. Odtud ohromný význam tradice právě v dobách velikých přelomů, jako je doba naše.

Ale vraťme se k našemu jubilantovi: Pro českou vědu právní a státní dlužno zařadití Emila Háchu již dnes právem k velkým učencům Randovi, Ottovi, Pražákovi — cituji vděčně pouze jeho a mé zvěčnělé učitele z oborů jemu a mně blízkých a úmyslně pomíjím živé. Ve vědě právní vždy bude žítí jeho jméno.

*

V podrobnostech budiž odkázáno na článek Zeisův v Právníku 1932 str. 387 sl., můj tamže 1942 str. 184 sl. a soupis literární a soudcovské tvorby Háchovy z péra doc. Dr. Klimenta a Stuchlého v Právní praxi 1938, str. 81 sl.

Dr. Václav Joachim.

Hovorna.

Univ. prof. Dr. Dra ch o v s k ý: Normální zkušenost životní při vyřizování případů soudních i správních. Zabýváme-li se výkladem předpisů právních při vyřizování praktických případů, dojdeme zejména při otázce volného hodnocení důkazů k některým zajímavým zjevům. Vidíme na př., že při souzení známého zloděje nebo pytláka vzal soud zřetel na výmluvu, kterou při normální zkušenosti považujeme za nejapnou, a indicie, které by podle obecného posouzení plně postačily ku přesvědčení o vině, zůstaly mimo úvahu. Ale podobné případy nenajdeme jen v trestním řízení soudním, ale také v ostatních oborech řízení soudního a ovšem také v řízení správním, třeba že v tomto posledním — zejména pokud činí prakticky potřebná opatření — přece jenom toto nedbání obecné zkušenosti životní jest více omezeno.

S podobnými zjevy setkáváme se někdy při posuzování otázek nutné obrany nebo nouze, kde — kdybychom v praxi měli vzítí za základ názory zakládající to ono konkrétní rozhodnutí — bychom vlastně nikdy této zákonem uznané nebo trpěné ochrany nemohli užítí, nebo jí mohli užítí až tak pozdě, že by neměla vůbec více praktického smyslu.

Příčinu této rigorosity vzdalující se normální zkušenosti životní bychom mohli hledatí v právním pravidle trestním, podle něhož trest nastoupí za